

ੴ

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰ

77

ਭਰਮ

ਮਾਪਵੇ ਕਿਆ ਕਰੀਐ ਭ੍ਰਮੁ ਐਸਾ॥
ਜੈਸਾ ਮਾਨੀਐ ਹੋਇ ਨ ਤੈਸਾ ॥

ਭਾਗ - ੧੦

‘ਖੜੀ’

ਭਰਮ

ਭਾਗ-10

ਆਪੀਨੈ ਆਪੁ ਸਾਜਿਓ ਆਪੀਨੈ ਰਚਿਓ ਨਾਉ ॥

ਦੁਜੀ ਕੁਦਰਤਿ ਸਾਜੀਐ ਕਰਿ ਆਸਣੁ ਛਿਠੋ ਚਾਉ ॥ (ਪੰਨਾ-8੬੩)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਉੱਪਰਲੀ ਪੰਗਤੀ ਅਨੁਸਾਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਇਹ ਮਾਇਆ ਦਾ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ਾ' ਅਥਵਾ 'ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਾਜੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਕੀਤਾ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ, ਉਸ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਦੁਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਜੋਤ-ਸਰੂਪੀ 'ਆਪੇ' ਵਿਚੋਂ ਇਲਾਹੀ ਕਿਰਨਾਂ ਦਾ ਵਿਸਥਾਰ ਹੋਇਆ, ਜਿਸ ਨੂੰ 'ਸਬਦ', 'ਨਾਮ', 'ਹੁਕਮ' ਆਦਿ ਲਫਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ।

ਨਾਨਕ ਰਚਨਾ ਪ੍ਰਭਿ ਰਚੀ ਬਹੁ ਬਿਧਿ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੫)

ਅਨਿਕ ਭਾਂਤਿ ਹੋਇ ਪਸਰਿਆ ਨਾਨਕ ਏਕੰਕਾਰੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੯)

ਮਾਇਕੀ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ਼ੇ' ਦੇ ਅਨੰਤ 'ਭਰਮੇ' ਦੀ ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤੀ ਲਈ 'ਸਬਦ' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੀ ਰਚਨਾ ਹੋਈ। ਇਸ ਅਨੰਤ ਇਲਾਹੀ 'ਰਚਨਾ' ਅਥਵਾ 'ਭਰਮੇ' ਨੂੰ ਚਲਾਉਣ ਲਈ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਅਭੂਲ ਅਤੇ ਅਪਾਰ 'ਹੁਕਮ' ਰਚਿਆ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਦੇ 'ਜੀਵ' ਇਸ 'ਗੁਪਤ', 'ਅਭੂਲ' ਅਤੇ 'ਅਟਲ' ਹੁਕਮ ਅਨੁਸਾਰ ਇਸ ਇਲਾਹੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਅਪਾਰ ਤੇ ਅਗੋਚਰ 'ਭਰਮੇ' ਦੇ ਹਿੱਸੇਦਾਰ ਹਾਂ।

ਕਾਠ ਕੀ ਪੁਤਰੀ ਕਹਾ ਕਰੈ ਬਪੁਰੀ ਖਿਲਾਵਨਹਾਰੇ ਜਾਨੈ ॥

ਜੈਸਾ ਭੇਖੁ ਕਰਾਵੈ ਬਾਜੀਗੁਰੁ ਓਹੁ ਤੈਸੋ ਹੀ ਸਾਜੁ ਆਨੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੬)

ਇਸ ਕਾਇਨਾਤ ਦੇ ਸਾਰੇ ਜੀਵ 'ਭਰਮ' ਅਥਵਾ 'ਅਗਿਆਨਤਾ' ਦੇ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ' ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ। ਇਸੇ ਭਰਮ-ਮਈ 'ਹਉਮੈ' ਵਿਚ ਹੀ ਜੀਵ —

ਸੋਚਦੇ ਹਨ
ਕਰਮ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਨਤੀਜੇ ਭੁਗਤਦੇ ਹਨ
'ਪਰਮ' ਧਾਰਦੇ ਹਨ
ਭਜਨ-ਬੰਦਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਜਪ-ਤਪ ਕਰਦੇ ਹਨ
ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦੇ ਹਨ
ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਜਹ ਆਪਿ ਰਚਿਓ ਪਰਪੰਚੁ ਅਕਾਰੁ॥ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਮਹਿ ਕੀਨੋ ਬਿਸਥਾਰੁ॥
ਪਾਪੁ ਪੁੰਨੁ ਤਹ ਭਈ ਕਹਾਵਤ॥ ਕੋਊ ਨਰਕ ਕੋਊ ਸੁਰਗ ਬੰਛਾਵਤ ॥
ਆਲ ਜਾਲ ਮਾਇਆ ਜੰਜਾਲੁ॥ ਹਉਮੈ ਮੋਹ ਭਰਮ ਭੈ ਭਾਰ ॥
ਦੁਖ ਸੂਖ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨ॥ ਅਨਿਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕੀਓ ਬਖਾਨ ॥
ਆਪਨ ਖੇਲੁ ਆਪਿ ਕਰਿ ਦੇਖੈ॥ ਖੇਲੁ ਸੰਕੋਚੈ ਤਉ ਨਾਨਕ ਏਕੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੧-੨੯੨)
ਏਹ ਮਾਇਆ ਜਿਤੁ ਹਰਿ ਵਿਸਰੈ
ਮੇਹੁ ਉਪਜੈ ਭਾਉ ਦੂਜਾ ਲਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੧)

ਦੂਜੇ ਲਫਜਾਂ ਵਿਚ 'ਜੀਵ' ਦੀ ਹਉਂ-ਧਾਰੀ ਅਡੱਗੀ 'ਹਸਤੀ' ਏਸੇ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਗੋੜ ਵਿਚ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ।

ਭਰਮੇ ਆਵੈ ਭਰਮੇ ਜਾਇ॥
ਇਹੁ ਜਗੁ ਜਨਮਿਆ ਦੂਜੈ ਭਾਇ॥
ਮਨਮੁਖਿ ਨ ਚੇਤੈ ਆਵੈ ਜਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੧੯੧)
ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਪਰਪੰਚਿ ਲਾਗੇ ॥
ਆਵਹਿ ਜਾਵਹਿ ਮਰਹਿ ਅਭਾਗੇ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਜਦ ਤਾਂਈ 'ਜੀਵ' ਦੂਜੈ ਭਾਉ ਅਥਵਾ 'ਹਉਮੈ ਦੇ ਭਰਮ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀਆਂ ਆਤਮਿਕ ਮਿਹਰਾਂ, ਬਖ਼ਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਤੇ ਬਰਕਤਾਂ ਤੋਂ ਵਾਂਝਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਜੋ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ' ਦੇ ਅਟੱਲ ਅਸੂਲ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣੇ ਕਰਮਾਂ ਦੁਆਰਾ ਦੁਖ-ਸੁਖ ਭੋਗਦਾ ਹੈ।

ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਦੁਖ ਘਣੋ ਜਮੁ ਮਾਰਿ ਕਰੈ ਖੁਲਹਾਨੁ॥ (ਪੰਨਾ-੨੧)

ਦੂਜੈ ਭਾਏ ਸਦਾ ਦੁਖੁ ਪਾਏ ਤੈ ਗੁਣ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਦਾ॥

(ਪੰਨਾ-੧੦੬੬)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ‘ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ’ ਦੇ ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਸਮੁੱਚਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ‘ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ’ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਜ਼ਰਦਾ ਹੈ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਉਪਰਲੀ ਅੱਠਲੀ ਸਚਾਈ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਨ, ਸਮਝਣ, ਚੀਨਣ ਅਤੇ ਮੰਨਣ ਲਈ ਕਦਾਚਿਤ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਤੇ ਲੋੜ ਭੀ ਨਹੀਂ ਭਾਸਦੀ।

ਆਪਣੀ ਐਸੀ ਅਗਿਆਨ-ਮਈ ਦਸ਼ਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਪਛਤਾਵਾ ਕਰਨਾ, ਤੋਬਾ ਕਰਨਾ, ਹੌਕਾ ਭਰਨਾ ਅਤੇ ਲਜਾਇਮਾਨ ਹੋਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ !!

ਇਸ ‘ਦੂਜੇ ਭਾਉ’ ਦੇ ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ ਨੂੰ —

ਸੁਧਾਰਨ

ਬਦਲਣ

ਉਲਟਾਉਣ

ਉਚੇਰਾ ਬਨਾਉਣ

ਲਈ ਕਦੇ ਖਿਆਲ ਭੀ ਨਹੀਂ ਆਇਆ !!!

ਇਸ ਦਾ ਕਾਰਣ ਇਹ ਹੈ, ਕਿ ਅਸੀਂ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ‘ਕੁੜੇ ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ’ ਅਥਵਾ ‘ਹਉਮੈ’ ਵਿਚ ਹੀ ਜੰਮਦੇ-ਮਰਦੇ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦੇ ਆਏ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਹ ‘ਭਰਮ’ ਸਾਡੀ ‘ਪ੍ਰਕਿਰਤੀ’ ਅਥਵਾ ‘ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ’ ਦਾ ਅਨਿੱਖੜਵਾਂ ਅੰਗ ਅਥਵਾ ‘ਜੀਵਨ-ਅਧਾਰ’ ਯਾਂ ‘ਜੀਵਨ-ਰੂਪ’ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਹੈ।

ਹਉ ਵਿਚਿ ਆਇਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਗਇਆ ॥

ਹਉ ਵਿਚਿ ਜੰਮਿਆ ਹਉ ਵਿਚਿ ਮੁਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੬੬)

ਇਨਸਾਨ ਦੇ ‘ਭਰਮ’ ਦਾ ਕਾਰਣ ਅਥਵਾ ਅਧਾਰ, ਉਸ ਦੀ ਹਉਮੈ ਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹਉਮੈ ਹੀ ਇਨਸਾਨ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਿਆਂ ਦੀ ਗਲਤੀ ਮੰਨਣ ਤੋਂ ਹੋੜਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ‘ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ’ ਦੀ ਸੋਝੀ ਯਾਂ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ।

ਪਰੰਤੁ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਏ ‘ਭਰਮ’, ‘ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ’ ਅਤੇ ‘ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ’ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਉੱਤੇ ਘਟਾਉਣ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਹੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ।

ਆਪਣੀ ਭਰਮ ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨਣਾ ਅਥਵਾ ਅਹਿਸਾਸ ਨਾ ਕਰਨਾ ਹੀ,
ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦੀਰਘ, ਮੁੱਢਲਾ ਅਤੇ ਮੋਹਲਿਕ —

ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ
 ਆਪਣੇ ਆਪੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਹੈ
 ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਬੀ ਹੈ
 ਭੋਲੇ ਭਾਏ ਪਾਬੰਡ ਹੈ,

ਜਿਸ ਦਾ ਨਤੀਜਾ ਗਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਇਉਂ ਦਰਸਾਇਆ ਗਿਆ ਹੈ —

ਬਜ਼ਰ ਕਪਾਟ ਕਾਇਆ ਗੜ੍ਹ ਭੀਤਰਿ ਕੜ੍ਹ ਕਸਤ ਅਭਿਮਾਨੀ॥

ਭਰਮਿ ਭੂਲੇ ਨਦਰਿ ਨ ਆਵਨੀ ਮਨਮੁਖ ਅੰਧ ਅਗਿਆਨੀ॥ (ਪੰਨਾ-੫੧੪)

ਅੰਧਾ ਜਗਤੁ ਅੰਧੁ ਵਰਤਾਰਾ ਬਾਝੁ ਗੁਰੁ ਗੁਬਾਰਾ॥ (ਪੰਨਾ-੯੦੦)

ਸਗਲ ਜਨਮ ਭਰਮ ਹੀ ਭਰਮ ਖੋਇਓ ਨਹ ਅਸਥਿਰੁ ਮਤਿ ਪਾਈ ॥

ਬਿਖਿਆਸਕਤ ਰਹਿਓ ਨਿਸ ਬਾਸਰੁ ਨਹ ਛੂਟੀ ਅਧਮਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੩੨)

ਐਸੇ ਭਰਮਿ ਭੁਲੇ ਸੰਸਾਰਾ ॥

ਜਨਮੁ ਪਦਾਰਥੁ ਖੋਇ ਗਵਾਰਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੯੨੬)

ਕਲਿਜੁਗ ਮਹਿ ਘੋਰ ਅੰਧਾਰੂ ਹੈ ਮਨਸੁਖ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੮)

ਉਪਰਲੀਆਂ ਪੰਗਤੀਆਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਇਹ 'ਭਰਮ' ਸਗਲ ਜਗਤ ਅਥਵਾ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਭੂਤ-ਪ੍ਰੇਤ ਵਾਂਗ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪਰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਾਈ ਵਿਚ ਇਹ ਸਮਝੀ ਬੰਨੇ ਹਾਂ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਇਸ 'ਸਗਲ ਸੰਸਾਰ' ਅਥਵਾ 'ਸਭ ਜਗਤ' ਤੋਂ ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਬਾਹਰ ਹਾਂ। ਇਸ ਲਈ ਇਹ 'ਭਰਮ' ਸਾਨੂੰ ਪੋਹ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ !!

ਪਰ ਸੱਚਾਈ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਭੀ ਇਸ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ਦੇ ਅਨ੍ਧੇਰ-ਖਾਤੇ ਵਿਚ ਗੋਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਸੇ ਵਿਚ ਡੱਕੇ-ਡੋਲੇ ਖਾਂਦੇ, ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਮੌਲਕ ਜੀਵਨ ਅਜਾਈ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ।

ਡੀਗਨ ਡੋਲਾ ਤਉ ਲਉ ਜਉ ਮਨ ਕੇ ਭਰਮਾ॥ (ਪੰਨਾ-800)

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੁ ਕਰੇ ਚਤੁਰਾਈ॥ ਭਾਣਾ ਨ ਮੰਨੇ ਬਹੁਤ ਦੁਖ ਪਾਈ॥

ਭਰਮੇ ਭੁਲਾ ਆਵੈ ਜਾਏ ਘਰੂ ਮਹਲੂ ਨ ਕਬਹੂ ਪਾਇਦਾ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੬੪)

ਐਸੇ ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋਏ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਮਨਮੁਖ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ —

ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੇ ਸਿ ਮਨਮੁਖ ਕਹੀਅਹਿ ਨਾ ਉਰਵਾਰਿ ਨ ਪਾਰੇ॥ (ਪੰਨਾ-੨੯੨)

ਅਨਲ ਵਾਉ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਸੁਧਿ ਨ ਕਾਈ ॥

ਮਨਮੁਖ ਅੰਧੇ ਕਿਛੂ ਨ ਸੂਝੈ ਗੁਰਮਤਿ ਨਾਮੁ ਪ੍ਰਗਾਸੀ ਹੋ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੪੮)

ਮਨਮੁਖਿ ਅੰਧੁਲੇ ਗੁਰਮਤਿ ਨ ਭਾਈ ॥

ਪਸੂ ਭਏ ਅਭਿਮਾਨੁ ਨ ਜਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੯੦)

ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਮਨ ਵਿਚ ਦਿਆਨਤਦਾਰੀ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋਲ ਅਥਵਾ ਵਿਚਾਰ ਕਰਨੀ ਹੈ,
ਕਿ ਅਸੀਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦੀ ਸ਼ਰੇਣੀ ਵਿਚ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ ?

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਹੀ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ ਦੂਜੈ ਭਾਉ ਵਿਚ ਬੇਅੰਤ ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ 'ਪਲਚਿ
ਪਲਚਿ ਸਗਲੀ ਮੁਈ ਝੂਠੈ ਧੰਧੈ ਮੌਹੁ' ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਕੇ ਆਪਣਾ ਅਮੌਲਕ ਜਨਮ
ਅਜਾਈਂ ਗਵਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤੀ ਸਭ ਮੁਈ ਸੰਪਉ ਕਿਸੈ ਨ ਨਾਲਿ ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਈ ਦੁਖੁ ਪਾਇਆ ਸਭ ਜੋਹੀ ਜਮਕਾਲਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੪)

ਇਹੁ ਜਗੁ ਮਾਇਆ ਮੋਹਿ ਵਿਆਪਿਆ ਦੂਜੈ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ ॥ (ਪੰਨਾ-੪੩੦)

ਇਹੁ ਜਗਤੁ ਮਮਤਾ ਮੁਆ ਜੀਵਣ ਕੀ ਬਿਧਿ ਨਾਹਿ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੦੮)

ਜਗਤੁ ਅਗਿਆਨੀ ਅੰਧੁ ਹੈ ਦੂਜੈ ਭਾਈ ਕਰਮ ਕਮਾਇ॥

ਦੂਜੈ ਭਾਈ ਜੇਤੇ ਕਰਮ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਲਗੇ ਤਨਿ ਧਾਇ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੩)

ਸਾਧੋ ਇਹੁ ਜਗੁ ਭਰਮ ਭੁਲਾਨਾ॥

ਰਾਮ ਨਾਮ ਕਾ ਸਿਮਰਨੁ ਛੋਡਿਆ ਮਾਇਆ ਹਾਬਿ ਬਿਕਾਨਾ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੫)

'ਜੀਵ' ਦੇ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ ਬਾਬਤ ਆਦਿ ਤੋਂ ਹੀ ਗੁਰੂ, ਅਵਤਾਰ, ਭਗਤ,
ਸੰਤ, ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਤਾਜ਼ਨਾ ਕਰਦੇ ਆਏ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਤੋਂ ਬਚਣ ਅਤੇ 'ਕਲਿਆਣ' ਦਾ
ਉਪਦੇਸ਼ ਭੀ ਦੇਂਦੇ ਆਏ ਹਨ।

ਪਰ ਹੈਰਾਨੀ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ 'ਜਾਦੂ' ਦਾ ਇਤਨਾ ਤੀਬਰ ਅਤੇ
ਗੁੜ੍ਹਾ 'ਅਸਰ' 'ਮਨੁਖਾ ਜੂਨੀ' ਉਤੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ ਕਿ –

ਗੁਕੂਰਾਂ ਅਵਤਾਰਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼

ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ

ਬੇਅੰਤ ਧਰਮ ਪ੍ਰਚਾਰ ਦੇ ਗੁੰਦਿਆਂ

ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦਿਆਂ

ਸਭ ਸੰਗਤ ਕਰਦਿਆਂ

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਕਰਦਿਆਂ

ਫਿਲਾਸਫੀ ਘੋਟਦਿਆਂ

ਹਠ-ਧਰਮ ਦੇ ਕਸ਼ਟ ਭੋਗਦਿਆਂ

ਜੋਗ ਅਭਿਆਸ ਕਰਦਿਆਂ
 ਸਮਾਪੀਆਂ ਵਿਚ ਜੁੜਦਿਆਂ
 ਪੁੰਨ-ਦਾਨ ਕਰਦਿਆਂ
 ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ ਕਰਦਿਆਂ

ਭੀ ਮਨੁਖ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਈ !!

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਵਿਚ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਅਤੇ ਅਵੇਸਲਾ ਹੋ ਕੇ, ਆਪਣੀ ਪੁਰਾਣੀ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ-ਮਈ ਜੀਵਨ-ਰੋੜ ਵਿਚ ਬੇਤਹਾਸ਼ਾ ਰੁੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਬਲਕਿ ਇਸ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਆਪਣੀਆਂ ਮਾਇਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਅਤੇ ਦਿਮਾਗੀ ਗਿਆਨ ਦੇ ਅਧਾਰ ਤੇ ਆਪਣੇ ਆਪ —

ਭਲਾ-ਭਲੇਰਾ
 ਗਿਆਨੀ-ਧਿਆਨੀ
 ਮਹਾਂਪੁਰਖ
 ਜੋਰੀ
 ਜਪੀ-ਤਪੀ
 ਸ੍ਰੀ 108

ਆਦਿ ਕੁੜੀਆਂ ਵਡਿਆਈਆਂ ਵਿਚ 'ਆਫਰਿਆ' ਫਿਰਦਾ ਹੈ !!

ਸਿਰਫ਼ 'ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ' ਹੀ ਆਪਣੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਕਾਰਣ ਹਉਮੈ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਘੋਰ ਅੰਧਕਾਰ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਕੇ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ। ਬਾਕੀ ਸਾਰੀਆਂ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਅਨਜਾਣੇ ਹੀ ਕਮਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਸ਼ਹੁ ਸਾਗਰ ਵਲ ਅਭੋਲ ਹੀ 'ਰਿਸਕ' ਰਹੀਆਂ ਹਨ।

ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਨੂੰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਘੜ ਕੇ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅਜਾਦੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੈ ਤਾਂ ਕਿ ਉਹ ਇਸ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਕਰਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੂੰ ਚੀਨ ਅਤੇ ਪਹਿਚਾਨ ਕੇ 'ਹੁਕਮ' ਨੂੰ ਬੁੱਝ ਕੇ, 'ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ' ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਪੂਰਨ ਚੇਤਨਤਾ ਨਾਲ 'ਕਮਾ' ਸਕੇ।

ਪਰ ਇਨਸਾਨ ਆਪਣੀ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਮਾਇਕੀ ਚਮਤਕਾਰਾਂ ਅਥਵਾ ‘ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸੇ’ ਦੇ ਭੁਲਾਵੇ ਵਿਚ ਇਤਨਾ ਗਲਤਾਨ ਅਤੇ ਮਦਹੋਸ਼ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਿ ਉਹ ‘ਹੁਕਮੀ’ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ‘ਹੁਕਮ’ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਅਨਜਾਣ ਅਤੇ ਬੇਮੁਖ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ।

ਝੁਠੀ ਮਾਇਆ ਦੇਖਿ ਕੈ ਭੁਲਾ ਰੇ ਮਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੪੯੯)

ਆਸਾ ਭਰਮ ਬਿਕਾਰ ਮੋਹ ਇਨ ਮਹਿ ਲੋਭਾਨਾ ॥

ਝੁਠ ਸਮਗ੍ਰੀ ਮਨਿ ਵਸੀ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਨ ਜਾਨਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੧੫)

ਵਸਤੁ ਪਰਾਈ ਕਉ ਉਠਿ ਰੋਵੈ ॥ ਕਰਮ ਧਰਮ ਸਗਲਾ ਈ ਖੋਵੈ ॥

ਹੁਕਮੁ ਨ ਬੂੜੈ ਆਵਣ ਜਾਣੇ ॥ ਪਾਪ ਕਰੈ ਤਾ ਪਛੋਤਾਣੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੨੬)

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਅਤੇ ਉਸਦੇ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ‘ਭੁੱਲਣਾ’ ਅਥਵਾ ਉਸ ਤੋਂ ‘ਬੇਮੁਖ’ ਹੋਣਾ ਹੀ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਦਾ ਮੁੱਢਲਾ ਅਤੇ ਦੀਰਘ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਨਸਾਨੀ ਜੂਨ ਨੇ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਆਜ਼ਾਦੀ ਦਾ ਨਾਜ਼ਾਇਜ਼ ਅਤੇ ਗਲਤ ਇਸਤੇਮਾਲ (misuse) ਕੀਤਾ ਹੈ – ਜਿਸ ਕਾਰਣ ਉਸ ਦਾ ਜੀਵਨ ਹਉਂਧਾਰੀ ਭਰਮ ਵਿਚ ਕਰਮ ਬਧ ਹੋ ਕੇ ਆਵਾਗਵਨ ਦੇ ਅਮੁਕਵੇਂ ਗੇੜ ਵਿਚ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਨਤੀਜੇ ਭੋਗਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲੇਖ ਦੇ ਪਿਛਲਿਆਂ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ, ਕਿ ‘ਰੱਬ’ ਦੀ ਕਾਇਨਾਤ ਵਿਚ ਦੋ ਵਿਲੱਖਣ ਮੰਡਲ ਹਨ –

1. ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਸੱਚਾ ਮੰਡਲ ਅਥਵਾ ‘ਸੱਚ ਖੰਡ’।

2. ਮਾਇਕੀ ਅੰਧਕਾਰ ਦਾ ਕੂੜਾ ‘ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ’।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਤਾਂ ਅਨੁਭਵੀ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਹੈ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਆਪ ਅਤੇ ਉਸ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ ਅਵਤਾਰ, ਗੁਰੂ, ਭਰਤ, ਸੇਵਕ, ਹਰਿਜਨ, ਗੁਰਮੁਖ, ਸਾਧ ਸੰਤ ਸੁਭਾਇਮਾਨ ਹਨ।

ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ‘ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ’ ਦੀ ਆਪਣੀ ਕੋਈ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ‘ਆਤਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼’ ਅਥਵਾ ‘ਨਾਮ’ ਦੀ ਅਣਹੋਂਦ ਤੋਂ ਹੀ ਹਰ ਕਿਸਮ ਦੇ ‘ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ’ ਉਪਜਦੇ ਹਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ ਸਾਰੇ ‘ਜੀਵ’, ਸਣੇ ਇਨਸਾਨ ਦੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹਨ।

ਦੂਜੇ ਲਫਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਇਸ ਭਰਮ-ਮਈ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ 84 ਲੱਖ ਜੂਨਾਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ, ਜੋਗੀ, ਜਪੀ-ਤਪੀ-ਹਠੀ ਭੀ ਸ਼ਾਮਲ ਹਨ –

ਭਰਮੇ ਸੁਰਿ ਨਰ ਦੇਖੀ ਦੇਵਾ ॥

ਭਰਮੇ ਸਿਧ ਸਾਧਿਕ ਬੁਹਮੇਵਾ ॥

ਭਰਮਿ ਭਰਮਿ ਮਾਨੁਖ ਡਹਕਾਏ ॥

ਦੁਤਰ ਮਹਾ ਬਿਖਮ ਇਹ ਮਾਏ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੫੮)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹੇਸੁ ਤੈ ਮੂਰਤਿ ਤਿਗੁਣਿ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੯੦੯)

ਬ੍ਰਹਮਾ ਬਿਸਨੁ ਮਹਾਦੇਉ ਤੈ ਗੁਣ ਭੁਲੇ ਹਉਮੈ ਮੋਹੁ ਵਧਾਇਆ॥

ਪੰਡਿਤ ਪੜਿ ਪੜਿ ਮੌਨੀ ਭੁਲੇ ਦੂਜੈ ਭਾਇ ਚਿਤੁ ਲਾਇਆ॥

ਜੋਗੀ ਜੰਗਮ ਸੰਨਿਆਸੀ ਭੁਲੇ ਵਿਣੁ ਗੁਰ ਤਤੁ ਨ ਪਾਇਆ॥

(ਪੰਨਾ-੮੫੨)

ਉਪਰਲੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਨਿਚੋੜ ਇਹ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਕਿ ਤੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਵਿਚਰਨ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਣ ਵਾਲੇ 'ਜੀਵ', 'ਇਨਸਾਨ' ਅਤੇ 'ਦੇਵੀ-ਦੇਵਤੇ' ਸਮੁੱਚੇ ਤੌਰ 'ਤੇ ਮਾਇਕੀ ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ ਦੇ ਵਾਸੀ ਹਨ ਅਤੇ ਇਸ ਵਿਚ ਹੀ ਪਲਚ-ਪਲਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਂਈ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਨ।

ਪਰ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ ਗੱਲ ਤਾਂ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਇਤਨੀ ਤੀਖਣ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਹੁੰਦਿਆਂ ਭੀ ਮਨੁੱਖਾਂ ਜੂਨੀ ਨੂੰ ਆਪਣੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ-ਜੀਵਨ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਹੋਈ।

ਸਾਡੇ ਵਿਚੋਂ ਕੋਈ ਭੀ ਇਹ ਮੰਨਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿ ਅਸੀਂ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਕੁੜੇ ਮੰਡਲ' ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਹਾਂ, ਬਲਕਿ ਇਸੇ ਭਰਮ-ਮਈ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਦੇ 'ਕੁੜੇ ਭਰਵਾਸੇ' ਹੀ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਅਜਾਂਈ ਗਵਾ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਗੁਰੂਆਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ, ਸੰਤਾਂ, ਭਰਤਾਂ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ 'ਛੱਕੇ ਟੰਗ' ਕੇ ਆਪਣੀ ਕੁੜੀ ਅਤੇ ਛੋਕੀ ਸਿਆਣਪ ਉਤੇ ਆਫਰੇ ਫਿਰਦੇ ਹਾਂ।

ਜਦ ਅਸੀਂ ਹਉਮੈ, ਦੂਜਾ ਭਾਉ, ਭਰਮ, ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ, ਅਗਿਆਨਤਾ ਅਤੇ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ, ਆਦਿ ਲਫਜ਼ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂ ਸੁਣਦੇ ਹਾਂ, ਤਾਂ ਸਾਨੂੰ ਇਹ ਨਿਸ਼ਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਲਫਜ਼ ਸਾਡੇ ਉਤੇ ਨਹੀਂ ਘਟਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਬੜੇ —

ਸਿਆਣੇ

ਗਿਆਨੀ

ਪਿਆਨੀ

ਵਿਦਵਾਨ

ਵਿਗਿਆਨੀ

ਫਿਲਾਸਫਰ

ਅਫਲਾਤੂਨ

ਆਪੁਨਿਕ (modern)

ਸੱਭਿਆ (civilized)

ਹਾਂ !! ਇਹ ਲਫਜ਼ ਤਾਂ ਹੋਰ ਕਿਸੇ —

ਅਨਪੜ੍ਹ

ਅਗਿਆਨੀ

ਮੂਰਖ

ਪਛੜੇ ਹੋਏ

ਜੰਗਲੀ

ਮਨੁੱਖਾਂ ਲਈ ਉਚਰੇ ਹੋਣਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡਾ 'ਪਾਬੰਡ' ਅਥਵਾ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਢੀਠਤਾਈ' ਉੱਘੜਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਡੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸਿਆਣਪ, ਗਿਆਨ, ਵਡਿਆਈ ਅਤੇ ਭਲੀ-ਭਲੇਗੀ ਕੁੜੀ ਹਸਤੀ ਨੂੰ ਠੇਸ ਲਗਦੀ ਹੈ।

ਜੇਕਰ ਸਾਡੇ ਮਨ ਉੱਤੇ ਇਹਨਾਂ ਅਖੱਰਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਭੀ ਹੈ, ਤਾਂ ਉਹ ਭੀ 'ਓਪਰਾ ਜਿਹਾ' — ਜੋ ਛੇਤੀ ਹੀ ਛਾਂਈ-ਮਾਂਈ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਸੀਂ ਫੇਰ ਆਪਣੇ ਦਿੜ੍ਹੇ ਹੋਏ 'ਹਉਮੈ' ਦੇ 'ਭਰਮ-ਮਈ' ਜੀਵਨ ਦੀ ਰਵਾਨਗੀ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹ ਪੈਂਦੇ ਹਾਂ।

ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੀ ਬਾਬਤ ਗਿਆਨ ਘੋਟਣ ਨੂੰ ਹੀ ਦਿਮਾਗੀ ਸ਼ੁਗਲ ਬਣਾ ਛਡਿਆ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਨੂੰ ਇਹਨਾਂ ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸਚਾਈ ਉੱਤੇ ਪੁਰਨ ਨਿਸ਼ਚਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ, ਸਿਰਫ ਓਪਰੇ ਜਿਹੇ ਮਨ ਨਾਲ ਹੀ 'ਹਾਮੀ' ਭਰਦੇ ਹਾਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ 'ਆਪੇ' ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਪਰੰਤੂ ਇਹ ਹਉਮੈ-ਰੂਪੀ ਭਰਮ 'ਤੂਤ-ਪੇਤੁ' ਵਾਂਗ ਜੀਵ ਨੂੰ ਐਸਾ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਿ ਸਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦੇ ਹਰ ਪਖ ਵਿਚ, ਆਪਣੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਭਾਅ' ਦਾ ਅਸਰ —

ਬੈਠਦਿਆਂ

ਉਠਦਿਆਂ

ਜਾਗਦਿਆਂ

ਸੁੱਤਿਆਂ

ਅਥਵਾ ਹਰ ਪਲ ਸਮੁੱਚੇ ਜੀਵਨ ਉੱਤੇ ਛਾਇਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਉਪਰਲੀਆਂ ਵਿਚਾਰਾਂ ਤੋਂ ਸਪਸ਼ਟ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਭਰਮ ਦਾ 'ਮੁਢ' ਯਾ 'ਬੀਜ' ਸਾਡੀ ਹਉਮੈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੀ ਮੈਂ-ਮੇਰੀ ਰਾਹੀਂ ਪ੍ਰਗਟ ਅਤੇ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ।

ਹਉਮੈ ਸਭ ਸਰੀਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਓਪਤਿ ਹੋਇ ॥

ਹਉਮੈ ਵਡਾ ਗੁਬਾਰੁ ਹੈ ਹਉਮੈ ਵਿਚ ਬੁਝਿ ਨ ਸਕੈ ਕੋਇ ॥

(ਪੰਨਾ-ਪਈਂਦੀ)

ਹਉਮੈ ਮੇਰਾ ਭਰਮੈ ਸੰਸਾਰੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੧)

ਸਾਡਾ ਇਹ ਮਾਨਸਿਕ 'ਭਰਮ' ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਣਹੋਦ ਤੋਂ ਉਪਜਦਾ ਅਤੇ
ਪਰਵਿਰਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਜਿਤਨਾ ਚਿਰ ਰੋਸ਼ਨੀ ਨਾ ਆਵੇ ਉਤਨਾ ਚਿਰ ਹਨੇਰੇ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਹੀ ਬੋਲਬਾਲਾ ਤੇ
ਵਰਤ-ਵਰਤਾਰਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਅਥਵਾ 'ਨਾਮ' ਦੇ ਪੜ੍ਹਾਲਿਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਸਾਡਾ
ਹਉਮੈ ਰੂਪੀ 'ਭਰਮ' ਕਦਾਚਿਤ ਢੂਰ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੬੮੪)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਸਭਿ ਭਰਮਹਿ ਕਾਚੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੪੨)

ਬਿਨੁ ਨਾਵੈ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਭ੍ਰਮਿ ਖਪਿਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੪੦)

ਪਰਵਿਰਤ ਮਾਰਗੁ ਜੇਤਾ ਕਿਛੁ ਹੋਈਐ ਤੇਤਾ ਲੋਗ ਪਚਾਰਾ ॥

ਜਉ ਲਉ ਰਿਦੈ ਨਹੀਂ ਪਰਗਾਸਾ ਤਉ ਲਉ ਅੰਧ ਅੰਧਾਰਾ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੨੦੫)

ਇਸ ਭਰਮ ਦੀ ਕੋਈ ਅਸਥੂਲ ਹਸਤੀ ਨਹੀਂ — ਬਲਕਿ ਇਹ ਹਉਮੈ-ਰੂਪੀ 'ਭਰਮ' ਤਾਂ
ਸਾਡੇ ਮਨ ਦੇ —

ਖਿਆਲਾਂ

ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ

ਵਲਵਲਿਆਂ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਦੀ 'ਰੰਗਤ' ਅਥਵਾ 'ਭਾਅ' ਹੈ, ਜੋ ਸਾਡੇ ਅੰਤਰਗਤ — ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਚਿੱਤ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ
ਵਿਚ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਦਿੜ੍ਹ ਹੋ ਚੁਕਿਆ ਹੈ।

ਅਨਿਕ ਜਨਮ ਬੀਤੀਅਨ ਭਰਮਾਈ ॥

ਘਰਿ ਵਾਸੁ ਨ ਦੇਵੈ ਦੁਤਰ ਮਾਈ ॥੩॥

ਦਿਨੁ ਰੈਨਿ ਅਪਨਾ ਕੀਆ ਪਾਈ ॥

ਕਿਸੁ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਕਿਰਤੁ ਭਰਵਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੪੫)

'ਹਨੇਰਾ', ਆਪਣੇ ਅੰਧਕਾਰ ਨੂੰ ਖੁਦ ਢੂਰ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ ਦੀ
ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤੋਂ ਦਿੜ੍ਹ ਹੋਈ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨਤਾ ਨੂੰ ਸਾਡੇ 'ਹਉਮੈ ਦੀ ਭਾਵਨਾ'
ਅਥਵਾ 'ਢੂਜੇ ਭਾਉ' ਵਿਚ ਕੀਤੇ —

ਕਰਮ-ਧਰਮ

ਪਾਠ-ਪੂਜਾ

ਜਪ-ਤਪ

ਪੁਨ-ਦਾਨ

ਨੇਕੀਆਂ-ਪਰਉਪਕਾਰ

ਆਦਿ ਸਾਡੇ ਮਾਨਸਿਕ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਅਥਵਾ 'ਭਰਮ ਗੜ੍ਹ' ਨੂੰ ਤੋੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ।

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਨਿਗ੍ਰਹ ਕੀਏ ਟਾਰੀ ਨ ਟਰੈ ਭ੍ਰਮ ਫਾਸ ॥ (ਪੰਨਾ-੩੪੯)

ਪਿਆਰੇ ਇਨ ਬਿਧਿ ਮਿਲਣੁ ਨ ਜਾਈ ਮੈ ਕੀਏ ਕਰਮ ਅਨੇਕਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੧)

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਗਵਨੁ ਕਰਉ ॥

ਖਟੁ ਕਰਮ ਜੁਗਤਿ ਧਿਆਨੁ ਧਰਉ ॥

ਉਪਾਵ ਸਗਲ ਕਰਿ ਹਾਰਿਓ ਨਹ ਨਹ ਹੁਟਹਿ ਬਿਕਰਾਲ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੧੯)

ਇਹ ਹਉ-ਧਾਰੀ ਨੇਕੀਆਂ ਅਤੇ ਕਰਮ ਕਾਂਡ, ਤ੍ਰੈ-ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਦੇ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਦੇ 'ਕਰਤਬ' ਹਨ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਡੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੇ ਦਾਇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਹਨ।

ਇਹ ਹਉਮੈ ਵਾਲੀ 'ਭਾਵਨਾ' ਨਾਲ ਕੀਤੇ ਕਰਮਾਂ ਦੀ 'ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ' ਤਾਂਈ ਪਹੁੰਚ ਨਹੀਂ ਹੈ —

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰੈ ਹਉ ਧਾਰੇ॥ ਸਮੁ ਪਾਵੈ ਸਗਲੇ ਬਿਰਥਾਰੇ ॥

ਅਨਿਕ ਤਪਸਿਆ ਕਰੇ ਅਹੰਕਾਰ॥ ਨਰਕ ਸੁਰਗ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਅਵਤਾਰ॥

ਅਨਿਕ ਜਤਨ ਕਰਿ ਆਤਮ ਨਹੀ ਦ੍ਰਵੈ ॥

ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਕਹੁ ਕੈਸੇ ਗਵੈ॥ (ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਪੂਜਾ ਅਰਚਾ ਬੰਦਨ ਡੰਡਉਤ ਖਟੁ ਕਰਮਾ ਰਤੁ ਰਹਤਾ ॥

ਹਉ ਹਉ ਕਰਤ ਬੰਧਨ ਮਹਿ ਪਰਿਆ ਨਹ ਮਿਲੀਐ ਇਹ ਜੁਗਤਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੬੪੨)

ਜੇਤੇ ਰੇ ਤੀਰਥ ਨਾਏ ਅਹੰਬੁਧਿ ਮੈਲੁ ਲਾਏ

ਘਰ ਕੋ ਠਾਕੁਰੁ ਇਕੁ ਤਿਲੁ ਨ ਮਾਨੈ॥ (ਪੰਨਾ-੬੮੨)

ਤੀਰਥ ਬਰਤ ਅਰੁ ਦਾਨੁ ਕਰਿ ਮਨ ਮੈ ਧਰੈ ਗੁਮਾਨੁ ॥

ਨਾਨਕ ਨਿਹਫਲ ਜਾਤ ਤਿਹ ਜਿਉ ਕੁੰਚਰ ਇਸਨਾਨੁ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੪੨੮)

ਨਾਮ ਸੰਗਿ ਮਨਿ ਪ੍ਰੀਤਿ ਨ ਲਾਵੈ ॥

ਕੋਟਿ ਕਰਮ ਕਰਤੋ ਨਰਕਿ ਜਾਵੈ॥ (ਪੰਨਾ-੨੪੦)

ਇਹ ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ ਦਾ 'ਵਡ-ਖੇਲ-ਤਮਾਸ' ਅਥਵਾ ਤ੍ਰੈ ਗੁਣੀ ਮਾਇਕੀ ਮੰਡਲ ਕੋਈ ਅਸਥਾਲ ਟਾਪੂ, ਦੇਸ਼, ਗ੍ਰਹਿ ਆਦਿ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਇਸ ਦੀ 'ਹੌਦ' ਤਾਂ ਸਾਡੇ —

ਸ਼ਿਆਲਾਂ

ਵਲਵਲਿਆਂ

ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ

ਭਾਵਨਾਵਾਂ

ਮਨ

ਬੁੱਧੀ

ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ

ਅਥਵਾ ਸਾਡੀ ਸੁਖਮ ਮਾਨਸਿਕ ਅਵਸਥਾ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹੈ।

ਇਸ ਲਈ ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ ਦੀ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਨੂੰ ਦੂਰ ਕਰਨ ਲਈ ਸਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਖਿਆਲਾਂ, ਭਾਵਨਾਵਾਂ, ਨਿਸ਼ਚਿਆਂ ਨੂੰ ਬਦਲਣਾ ਪਵੇਗਾ।

ਇਹ ਤਬਦੀਲੀ ਸਿਰਫ ਉੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਵਿਚ ਵਿਚਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ 'ਸਿਮਰਨ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਹੋ ਸਕਦੀ ਹੈ —

ਹਰਿ ਸਿਮਰਤ ਪੂਰਨ ਪਦੁ ਪਾਇਆ ॥

ਸਾਧਸੰਗਿ ਭੈ ਭਰਮ ਮਿਟਾਇਆ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੯੩)

ਸਾਧਸੰਗਿ ਮਿਟੇ ਭਰਮ ਅੰਧਾਰੇ ॥

ਨਾਨਕ ਮੇਲੀ ਸਿਰਜਣਹਾਰੇ ॥

(ਪੰਨਾ-੩੮੮)

ਮਾਯਾ ਮੋਹ ਭਰਮ ਪੈ ਭੂਲੇ ਸੁਤ ਦਾਰਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ਲਗਾਈ ॥

ਇਕੁ ਉਤਮ ਪੰਖੁ ਸੁਨਿਓ ਗੁਰ ਸੰਗਤਿ

ਤਿਹ ਮਿਲੰਤ ਜਮ ਤ੍ਰਾਸ ਮਿਟਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੪੦੬)

ਖੱਟੇ ਬੇਰਾਂ ਦੀ ਬੇਗੀ ਨੂੰ ਜੇ ਮਿੱਠੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹ ਦੇਈਏ, ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਬੇਰ ਭੀ 'ਮਿੱਠੇ' ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ।

ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਰਮ-ਮਈ ਅਗਿਆਨੀ ਮਨ ਨੂੰ ਜੇ ਸੱਚੀ-ਸੁੱਚੀ ਆਤਮਿਕ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚਾੜ੍ਹੀ ਜਾਵੇ, ਤਾਂ ਉਹ ਮਨ 'ਉਨਮਨ' ਹੋ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਾਡੇ ਮਨ, ਬੁੱਧੀ ਅਤੇ ਅੰਤਿਸ਼ਕਰਨ ਉਤੇ 'ਸਾਧ ਸੰਗਤ' ਦੁਆਰਾ ਅੰਧਿਆਤਮਿਕ ਗਿਆਨ ਦੀ 'ਪਿਉਂਦ' ਚੜ੍ਹਨ ਤੇ 'ਮਨ' — 'ਉਨਮਨ' ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਥਵਾ ਮਨਮੁਖ ਤੋਂ ਗੁਰਮੁਖ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰਮੁਖ ਤੋਂ ਬਹੁਮ ਗਿਆਨੀ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੂਰਜ ਦੇ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ 'ਪਹੁ-ਛੁਟਦੀ' ਹੈ ਅਤੇ ਮੱਧਮ ਜੇਹੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ — ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅੰਤ੍ਰਗਤ 'ਪਹੁ-ਛੁਟਾਲੇ' ਦੀ 'ਆਤਮਿਕ ਰੋਸ਼ਨੀ' ਵਿਚ ਸਾਡਾ ਮਨ-ਬੁੱਧੀ-ਚਿੱਤ 'ਆਤਮ-ਪ੍ਰਾਇਣ' ਹੋ ਕੇ ਵਿਗਸਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦਾ ਜਾਵੇਗਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਹਿਜੇ-ਸਹਿਜੇ ਸਾਡੀ —

ਹਉਮੈ ਦੀ 'ਭਾਵਨਾ'
ਦੂਜੇ ਭਾਉ ਦਾ ਨਿਸ਼ਚਾ
ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ
ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਭਰਮ
ਭਰਮ ਦਾ ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ
ਅੰਧ ਗੁਬਾਰ ਦੇ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖੇ

ਦੇ 'ਛੌੜ' ਘਟਦੇ ਅਤੇ ਪਤਲੇ ਹੁੰਦੇ ਜਾਣਗੇ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾਮਿਕ ਅਧਿਆਤਮਿਕ 'ਪਿਉਦ' ਦੇ ਅਸਰ ਹੇਠ ਸਾਡੇ 'ਉਨਮਨ' ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਝਲਕਾਰੇ ਵਜਣਗੇ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਭਾਗਾਂ ਭਰੇ 'ਖਿਨ' ਵਿਚ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ —

ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ
'ਸ਼ਬਦ' ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਵੇਗਾ
'ਨਾਮ' ਪ੍ਰਜੂਲਿਤ ਹੋਵੇਗਾ
ਗੋਬਿੰਦ 'ਗੱਜ' ਪਵੇਗਾ।

ਹਮਰਾ ਭਰਮੁ ਗਇਆ ਭਉ ਭਾਗਾ॥

ਜਬ ਰਾਮ ਨਾਮ ਚਿਤੁ ਲਾਗਾ॥

(ਪੰਨਾ-ਦੰਪਤ)

ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੱਟੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ 'ਬੇਰੀ' — ਮਿੱਠੇ ਬੇਰਾਂ ਵਾਲੀ ਬੇਰੀ ਨਾਲ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ, ਆਪ ਭੀ ਮਿੱਠੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ 'ਮਨਮੁਖ' ਦਾ ਮਨ — 'ਗੁਰਮੁਖ' ਦੇ ਉਨਮਨ ਨਾਲ 'ਪਰਸ' ਕੇ ਅਥਵਾ ਸੰਗਤ ਕਰਕੇ ਖੁਦ 'ਉਨਮਨ' ਅਥਵਾ ਉੱਚਾ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਵਲ ਧਿਆਨ ਅਥਵਾ 'ਮੁਖ' ਕਰਦਾ ਹੈ। ਐਸੇ 'ਉਨਮਨ' ਅਥਵਾ 'ਗੁਰਮੁਖ ਮਨ' ਉੱਤੇ —

ਮਾਇਆ ਦੇ ਭਰਮ ਦਾ ਅਸਰ ਘਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਾਇਆ ਦਾ 'ਭਰਮ-ਗੜ੍ਹ' ਟੁੱਟਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਇਕਾਗਰ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਮਨ ਵਿਚ ਆਤਮਿਕ ਖਿੱਚ ਅਥਵਾ 'ਭੁੱਖ' ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਕਾਗਰ ਹੋਇਆ ਮਨ ਸਿਮਰਨ ਵਿਚ ਜੁੜਦਾ ਹੈ।

ਸਿਮਰਨ ਦ੍ਰਿੜ ਹੁੰਦਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਦੀ ਡੋਰੀ ਪੈ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਸ ਪ੍ਰੀਤ-ਡੋਰੀ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਧਦੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਅਮੇਲਕ ਅਤੇ ਅਸਚਰਜ ਆਤਮਿਕ 'ਦਾਤ' ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਦਰੋਂ-ਘਰੋਂ —
ਮਿਹਰ ਹੈ

ਰਹਿਮਤ ਹੈ

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੈ

'ਨਦਰਿ ਕਰਮੁ' ਹੈ

ਜੋ ਸਾਧ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ ਫੌਡੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਆਤਮਿਕ-ਮੰਜ਼ਿਲ ਦਾ ਬਿਸਮਾਦੀ, ਅਸਚਰਜ, 'ਚੋਜ ਵਿਡਾਣੀ', ਇਲਾਹੀ ਕੌਤਕ, ਸਾਡੀ ਮਾਇਕੀ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਦੀ ਸਮਝ ਅਤੇ 'ਪਕੜ' ਤੋਂ ਪਰੇ ਹੈ। ਇਸ ਇਲਾਹੀ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਨੂੰ ਸਿਰਫ 'ਅਨੁਭਵ' ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪਹਿਚਾਨਿਆ ਅਤੇ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਆਤਮਿਕ ਮੰਡਲ ਦੀ ਇਸ ਅਸਚਰਜ 'ਪ੍ਰਿਮ-ਖੇਲ' ਨੂੰ ਭਰਮ-ਮਈ ਮਾਨਸਿਕ ਸੀਮਤ ਬੁੱਧੀ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਨੀ ਹੀ ਸਾਡਾ ਦੀਰਘ ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ-ਭੁਲਾਵਾ ਹੈ।

ਗਿਆਨੁ ਧਿਆਨੁ ਸਭੁ ਕੋਈ ਰਵੈ ॥

ਬਾਧਨਿ ਬਾਧਿਆ ਸਭੁ ਜਗੁ ਭਵੈ ॥

(ਪੰਨਾ-੨੨੮)

ਕਬਨੀ ਕਹਿ ਭਰਮੁ ਨ ਜਾਈ ॥

ਸਭ ਕਬਿ ਕਬਿ ਰਹੀ ਲੁਕਾਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੫੫)

ਗਿਆਨੁ ਗਿਆਨੁ ਕਬੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ॥

ਕਬਿ ਕਬਿ ਬਾਦੁ ਕਰੇ ਦੁਖੁ ਹੋਈ ॥

(ਪੰਨਾ-੮੩੧)

ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਕਿਆ ਗਿਆਨ ਧਿਆਨੁ ॥

(ਪੰਨਾ-੯੦੫)

ਗੁਰਬਾਣੀ ਨੇ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ 'ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਦੁਆਰਾ 'ਆਪਾ ਚੀਨੇ' ਬਗੈਰ, ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਮਾਇਕੀ 'ਭਰਮ' ਕਦਾਚਿਤ ਮਿਟ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ।

ਜਨ ਨਾਨਕ ਬਿਨੁ ਆਪਾ ਚੀਨੈ ਮਿਟੈ ਨ ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਕਾਈ॥

(ਪੰਨਾ-੯੮੪)

ਨਾਨਕ ਸਚੇ ਨਾਮ ਵਿਹੂਣੀ ਭੁਲਿ ਭੁਲਿ ਪਛੋਤਾਣੀ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੧੧)

ਭਰਮੁ ਭੇਦੁ ਭਉ ਕਬਹੁ ਨ ਛੂਟਸਿ ਆਵਤ ਜਾਤ ਨ ਜਾਨੀ ॥

ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਨਾਮ ਕੋ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵਸਿ ਭੂਬਿ ਮੁਏ ਬਿਨੁ ਪਾਨੀ ॥

(ਪੰਨਾ-੧੧੨੨)

ਆਤਮਿਕ-ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਥਵਾ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਜਵਲਿਤ ਹੋਣ ਤੇ 'ਦੂਜੇ-ਭਾਉ' ਦਾ 'ਭਰਮ', ਛਾਂਈ ਮਾਂਈ ਹੋ ਕੇ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਇੱਕੋ ਇੱਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼-ਰੂਪੀ 'ਜੋਤ' ਸਰਬ-ਰਹੀ ਭਰਪੂਰ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਮਹਿਸੂਸ ਹੋਵੇਗੀ।

ਅੰਧਕਾਰੁ ਮਿਟਿਓ ਤਿਹ ਤਨ ਤੇ ਗੁਰਿ ਸਬਦਿ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਾ ॥
ਭ੍ਰਮ ਕੀ ਜਾਲੀ ਤਾ ਕੀ ਕਾਟੀ ਜਾ ਕਉ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਬਿਸੂਆਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੨੦੮)

ਕਰਮੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਭੇਟੀਐ ਤਾ ਸਚਿ ਨਾਮਿ ਲਿਵ ਲਾਗੈ ॥
ਨਾਨਕ ਸਹਜੇ ਸੁਖੁ ਹੋਇ ਅੰਦਰਹੁ ਭ੍ਰਮੁ ਭਉ ਭਾਗੈ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੫੧)
ਨਾਨਕ ਗੁਰਮੁਖਿ ਗਿਆਨੁ ਪ੍ਰਗਾਸਿਆ
ਤਿਮਰ ਅਗਿਆਨੁ ਅੰਧੇਰੁ ਚੁਕਾਇਆ ॥ (ਪੰਨਾ-੮੫੨)

ਜਿਹ ਮੰਦਰਿ ਦੀਪਕੁ ਪਰਗਾਸਿਆ ਅੰਧਕਾਰੁ ਤਹ ਨਾਸਾ ॥
ਨਿਰਭਉ ਪੂਰਿ ਰਹੇ ਭ੍ਰਮੁ ਭਾਗਾ ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਜਨ ਦਾਸਾ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੧੨੩)
ਇਹ 'ਨਾਮ' ਅਥਵਾ 'ਆਤਮਿਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼' ਸਾਡੇ 'ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ' ਹੀ ਪ੍ਰਜ਼ਾਲਿਤ ਹੋਣਾ
ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਬਾਹਰ ਢੂਢਣਾ' ਸਾਡਾ ਮਾਨਸਿਕ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਸਭ ਕਿਛੁ ਘਰ ਮਹਿ ਬਾਹਰਿ ਨਾਹੀ ॥
ਬਾਹਰਿ ਟੋਲੈ ਸੋ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਹੀ ॥ (ਪੰਨਾ-੧੦੨)
ਮਨ ਮੇਰਿਆ ਅੰਤਰਿ ਤੇਰੈ ਨਿਧਾਨੁ ਹੈ
ਬਾਹਰਿ ਵਸਤੁ ਨ ਭਾਲਿ॥ (ਪੰਨਾ-੫੯੯)

ਪਰ ਸਾਡੀ ਧਾਰਮਿਕ ਕਰਮ-ਕ੍ਰਿਆ ਅਤੇ ਪਾਠ-ਪੂਜਾ ਆਦਿ ਸਾਰੇ ਧਾਰਮਿਕ ਸਾਧਨ,
ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਹੀ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰਮੁਖੀ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਹੀ
ਆਤਮਿਕ ਮੰਜ਼ਿਲ ਸਮਝਣਾ ਸਾਡੀ ਮਾਨਸਿਕ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦਾ ਭਰਮ-ਭੁਲੇਖਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰੰਤੂ ਸਾਨੂੰ ਅੰਤ੍ਰ-ਆਤਮੇ ਇਲਾਹੀ 'ਨਾਮ-ਖਜ਼ਾਨੇ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਸ ਲਈ
ਉੱਦਮ ਜਾਂ ਪੁਰਸ਼ਾਰਥ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਨਾ ਸੀ !

ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਆਤਮਿਕ 'ਖਜ਼ਾਨੇ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਅਥਵਾ 'ਤੱਤ-ਗਿਆਨ' ਕਿਸੇ ਬਖਸ਼ੇ
ਹੋਏ ਵਿਰਲੇ ਗੁਰਮੁਖ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਹੀ ਗੁਰਪ੍ਰਸਾਦਿ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਅਨੁਭਵ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਜਗਤੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ਵਿਰਲਾ ਬੁਝੈ ਕੋਇ ॥ (ਪੰਨਾ-੫੫੮)

(ਸਮਾਪਤ)

© ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ ।

ਏਸੇ ਕਲਮ ਦੇ ਲਿਖੇ ਹੋਏ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰੁ ਦੀ ਲੜੀ ਵਿੱਚ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਵਿਸ਼ਿਆਂ ਤੇ 132 ਲੇਖ (13 ਕਿਤਾਬਾਂ) ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਲੇਖਾਂ ਦਾ ਹਿੰਦੀ ਤਰਜਮਾ ਵੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪੰਜ ਲੇਖ ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ ਵਿੱਚ ਹਨ।

ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਅਭਿਆਸ ਕਮਾਈ ਦੇ ਅੱਠ ਦਿਨਾਂ ਜਪ-ਤਪ ਸਮਾਗਮ, ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ, ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ ਵਿਖੇ ਮਾਰਚ, ਸਤੰਬਰ ਅਤੇ ਦਸੰਬਰ (20-30) ਵਿੱਚ ਅਤੇ ਜੂਨ ਵਿੱਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਹਰ ਸਾਲ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ, ਦੱਖਣੀ ਬਾਈਪਾਸ ਦੋਰਾਹਾ ਵਿਖੇ ਪੰਦਰਾਂ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਵੀ ਸਮਾਗਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਇਲਾਕਿਆਂ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਮੰਗ ਅਨੁਸਾਰ 15-15 ਦਿਨਾਂ ਦੇ ਅਰਸੇ ਬਾਅਦ, ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਸਮਾਗਮ ਭਾਰਤ ਅਤੇ ਹੋਰ ਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿੱਚ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਹਫਤਾਵਾਰੀ ਸਮਾਗਮ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ ਤੇ ਸਥਾਨਕ ਸੰਗਤਾਂ ਵੱਲੋਂ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਪਿੰਡ ਦੋਦੜਾ, ਬੁਢਲਾਡਾ-ਸੁਨਾਮ, ਬਰਾਸਤਾ (ਵਾਈਆ) ਜਥੇਪਲ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੇ ਹੈ। ਚਾਹਵਾਨ ਸੱਜਣ ਇਹ ਲੇਖ ਅਤੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਪਤੇ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ : -

Website : www.brahmbungadodra.org

E-mail : info@brahmbungadodra.org

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 073074-55097, 01652-255097, 99149-55098

❖ ਸ਼ਾਖਾ ❖

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਬ੍ਰਹਮ ਬੁੰਗਾ ਸਾਹਿਬ (ਦੋਦੜਾ)

ਦੱਖਣੀ ਬਾਈ ਪਾਸ, ਦੋਰਾਹਾ

ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਲੁਧਿਆਣਾ, ਪੰਜਾਬ

ਫੋਨ : 073074-55098, 01628-258697, 099149-55098

❖ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ❖

ਸੈਕ੍ਰੈਟਰੀ, ਬ੍ਰਹਮ-ਬੁੰਗਾ ਟ੍ਰਸਟ (ਰਜਿ.)

ਪਿੰਡ ਤੇ ਡਾਕਖਾਨਾ : ਦੋਦੜਾ

ਤਹਿਸੀਲ-ਬੁਢਲਾਡਾ, ਜ਼ਿਲ੍ਹਾ ਮਾਨਸਾ (ਪੰਜਾਬ)

ਫੋਨ : 73074-55096